

בו התורה הוקשה כל התורה בולה לתפילין, מה תפילין נאמרה
בהם הלכה למשה מסיני לתופין בגדין בלבד, אף כל שאר כתבי
הקודש יש לתופין בגדין בלבד, ועל כן אם תפר ספר תורה
בחוטי פשתן הרי זה פסול. ואידך – ואילו לדעת הסובר שספר
תורה שנתפר בחוטי פשתן כשר, היינו משום שסובר שלא
הוקשה התורה לתפילין לכל דבר, אלא כי איתקש למותר בפסך
הזקש זה נאמר רק לענין ההלכה שאין לכותבה על עור
בהמה טמאה האסורה באכילה, לפי שנאמר במקרא לגבי
תפילין בפסוק, והיינו מן המותר לאכול בפסך, אך לשאר הלכותיו
של תפילין שלא נכתבו במפורש בתורה, אלא נלמדו מהלכה
למשה מסיני, לא איתקש – לא הוקש ספר התורה לתפילין, ועל
כן אף שהלכה היא בתפילין לתופרם בגידים, בספר תורה אין
הדין כן, אלא מותר לתופרו בחוטי פשתן.
אמר רב, חזון להו לתפילין דבי חכמי – ראיתי את התפילין של
בית דודי רבי חייא, אדרתא פכיתא – שתפורים הם בחוטי פשתן,
ולית הלכתא פוותיה – אך אין ההלכה כמותו בענין זה, אלא יש
לתופרם בגידים בלבד.

משנה

משנה זו מבארת איזה כהנים מחזירים את הרוצח מעיר מקלט
במיתתם.
אחד כהן גדול המשוש בשמן המשחה, דהיינו, כל הכהנים הגדולים
שהיו עד תקופת המלך יאשיהו, שהיו נמשחים לכהונתם בשמן
המשחה, ואחד כהן גדול המרוצה בפגעים – המשמש בכהונה
כשהוא לבוש בשמנת הבגדים של כהן גדול, והם הכהנים
הגדולים שעמדו מתקופת יאשיהו ואילך, שלא היו נמשחים בשמן
המשחה, ולא היתה ניכרת הכהונה הגדולה בהם אלא בריבוי
הבגדים בלבד, ואחד כהן גדול שעבר משיחותו, דהיינו שאירע
איזה פסול בכהן הגדול, ומינו כהן אחר לשמש תחתיו, ולאחר
שחזר הכהן הגדול לעבודתו עבר השני משיחותו, ונקרא בשם
'משוח שעבר', כל אלו הכהנים הגדולים מחזירין את הרוצח מעיר
מקלט במיתתם. רבי יהודה אומר, אף הכהן המשוש מלחמה –
שהיה מכריז את כל צרכי המלחמה, מחזיר את הרוצח מעיר מקלט
במיתתו.
לפיכך – מאחר ויצאיתו של הרוצח מעיר המקלט ללויה במיתתו
של הכהן הגדול, היו אומותיהן של הכהנים הגדולים מספקות להן
– לגולים לעיר מקלט מזהה ובסות, כדי שלא יתפלו על בניהם
שימותו.

גמרא

הגמרא מבררת מניין למדים שכל הכהנים שנמנו במשנה מחזירים
את הרוצח: מנא הני מילי – מניין לומדים דין זה, שישנם שלשה
כהנים גדולים אשר במיתתם שב הרוצח מעיר מקלטו.
מבארת הגמרא: אומר רב פהא, דאמר קרא (במדבר לה כח) 'וְיָשֹׁבֶה
עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל' וגו', וכתוב (שם לה כח) 'כִּי עֵצֶר מִקְלָמוֹ יָשֹׁב עַד
מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל' וכתוב (שם) 'וְאֶחָד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל' וגו', ומאחר
ונזכר 'כהן גדול' במקרא שלש פעמים, יש ללמוד מכך שישנם
שלשה כהנים גדולים המחזירים את הרוצח במיתתם.
שבה הגמרא ומבררת: ורבי יהודה הסובר שיש כהן רביעי אשר
במיתתו שבים הרוצחים מעיר מקלט, והוא כהן משוח מלחמה,
מנין הוא לומד זאת, מאחר שלא נאמר במקרא 'כהן גדול' אלא
שלש פעמים.
מבארת הגמרא: כתוב קרא אחרתא – כתוב מקרא אחר (שם לה כח)
'לְשׁוֹב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן' (וגו'), וממקרא זה יש ללמוד
כהן רביעי.
שבה הגמרא ומבררת: ואידך – רבנן החולקים על רבי יהודה,
מדוע אינם סוברים שיש לרבות עוד כהן ממקרא זה.

בלשון עזה – בלשון קשה, שהרי בכל ספר יהושע נאמרה לשון
אמירה 'ויאמר ה' אל יהושע', שהיא לשון רכה, ואילו בפרשת ערי
המקלט נאמר לשון דיבור, שהיא לשון קשה, דכתיב (יהושע כ א-ב)
'וַיֹּדֶעַ ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, תָּנוּ לָכֶם אֶת
עֵרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם' וגו'. טעם הדבר הוא מפני שהן
דיבורים של תורה, כלומר, שבדיבור זה ציווהו הקדוש ברוך הוא
לקיים מצוה מן התורה של הפרשת ערי מקלט, ודיבור של תורה
יש לומר בלשון קשה, אבל בשאר אמירות שאמר לו לא מצינו
דבר נוסף שציווהו לקיים מצוה מן התורה, ועל כן נאמרו בלשון
אמירה.

מבררת הגמרא: למימרא – האם יש לומר דכל מקום שבו נזכר
לשון דיבור הכוונה בזה היא ללשון קשה.
מבארת הגמרא: אין – אכן כן, כמו שמצינו דכתיב (בראשית מב ל)
'דַּבֵּר הָאִישׁ אֶלֶּי אֲנִי אֶתְּנוּ קִשּׁוֹת' וגו', ויש להוכיח ממקרא זה
שכל דיבור הוא לשון קשה.
מקשה הגמרא: והתנא בברייתא, המפרשת את דברי הכתוב
(מלאכי ג טז) 'אֲנִי נִדְבָרוֹ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ' וגו', ואומרת, 'נִדְבָרוֹ',
אין נִדְבָרוֹ אלא לשון נחת, כלומר, שדרך יראי ה' לדבר איש אל
רעהו בנחת רוח, וכן הוא [הכתוב] אומר (תהלים מז ד) 'דַּבֵּר עִמָּם
תְּחַתִּינוּ' וגו', כלומר, ישפיל וינחל העמים תחתינו, ויהיו נכנעים
ונוחים לנו. מבואר אם כן מדברי הברייתא, שדיבור הוא לשון נוח,
ולא לשון קשה.

מתרצת הגמרא: שיש לחלק בזה בין שני סוגי לשון דיבור, 'דבר'
לחוד 'דבר' לחוד. דהיינו, לשון 'דבר' או 'נִדְבָרוֹ' היא אכן לשון
קשה, אבל לשון 'נִדְבָרוֹ' או 'דבר' היא לשון נחת.
הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בטעם הדבר שדיבר הקדוש ברוך
הוא ליהושע בלשון קשה: (סמינ"ז רבנ"ז מהמנ"י וספרי) 'פְּלִיגִי בָּהּ
– נחלקו בענין זה, מדוע נאמרה פרשת ערי מקלט ליהושע בלשון
קשה, רבי יהודה ורבנן, חד – אחד מהם אומר שטעם הדבר הוא
מפני שישנה – שנשחטה יהושע מלהפריש את ערי המקלט מיד
אחר חלוקת ארץ ישראל, ולא עשה כן עד שאמר לו הקדוש ברוך
הוא, ועל כן נאמרה לו פרשה זו בלשון קשה, וחד – ואחד מהם
אומר שטעם הדבר הוא מפני שהן מצוות של תורה.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין פסוקים שכתב יהושע: נאמר
במקרא (יהושע כד כז) 'וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת
אֱלֹהִים' וגו'. ולא נתבאר במקרא מה הם הדברים שכתב יהושע.
ופליגי בה – ונחלקו בזה רבי יהודה ורבנן. נחמיה, חד – אחד מהם
אומר שכתב יהושע בספר התורה של משה רבינו את שמנה
הפסוקים האחרונים, לאחר פטירתו של משה, מן הפסוק (דברים לו
ה) 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה', ועד לסוף הספר, וחד – ואחד מהם
אומר שכתב יהושע בספרו את פרשת ערי מקלט.

שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר – מבוארים דברי המקרא
לדעת הסובר, שכתב יהושע בספר התורה את שמנה הפסוקים
האחרונים, דהיינו דכתיב – שזה שנאמר 'וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים', שהרי כתבם בספר התורה,
אֵלֶּה, למאן דאמר – לדעת הסובר שכתב יהושע בספרו את פרשת
ערי מקלט, אם כן, מאי – מה היא כוונת הכתוב שכתב יהושע
'בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים', הרי לא כתב כן אלא בספרו.

משיבה הגמרא: הכי קאמר – כך היא כוונת דברי הכתוב לשיטה
זו, ויכתוב יהושע בְּסֵפֶרוֹ, אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – פרשת ערי מקלט,
הכתובים כבר בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים.

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי ספר תורה שנתפר בחוטי פשתן:
ספר תורה תתפרי – תפר את יריעותיו אלו לאלו בחוטי פשתן,
פליגי בה – נחלקו בזה רבי יהודה ורבי מאיר, חד – אחד מהם אומר
שהספר קשר, וחד – ואחד מהם אומר שהספר פסול.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם: למאן דאמר – לדעת
הסובר שספר התורה פסול, היינו משום דכתיב בפסוק המדבר
בתפילין (שמות יג ט) 'וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ
לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ' וגו', ואיתקש – ובמקרא זה שהזכרה

ש'ל פרסאות ממקומו דרבי יהושע בן לוי, ולא אישתעי אליהו
 בחדיה תלתא יומי - ולא דיבר אליהו הנביא עם רבי יהושע
 בן לוי שלשה ימים, לפי שלא ביקש רחמים על מקומו, שלא
 יארעו בו דברים כאלו.
 הגמרא מביאה שקללה של תלמיד חכם חלה אף בחינם: אמר רב
 יהודה אמר רב, קללת חכם אפילו אם בנהם היתה, מכל מקום היא
 בזה - מתקיימת. מנחם - ומנין יש ללמוד זאת, מאחיותופל שבשעה
 שקנה - תחלה דוד שתי - פירה לצורך העמדת יסודות לבניה
 בית המקדש, קפא תחומא - צף התהום ועלה, בעא למישטפא
 לעלמא - ורצה לשטוף את העולם. אמר דוד, מהו - האם מותר
 לכתוב את שם ה' אחספא - על חתיכת חרס, ומישטא בתחומא -
 ולזורקו לתוך התהום, דליקו אחספא - כדי שיעמוד במקומו ולא
 יציף את העולם, או שאסור לעשות כן, משום שיש לחוש שימחק
 המים את השם הנכתב על החרס. ליכא דאמר ליה מידי - ולא היה
 שם אדם שאמר לו מאומה בזה. אמר דוד, כל אדם היודע דבר זה
 - היודע מה הדין במקרה זה, ואינו אומר לוי, תחנן בנרנו - ימות
 במיתת חנק. נשא אחיותופל קל וחומר בעצמו, אמר, ומה בשביל
 לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה התורה - אמר הקדוש ברוך
 הוא, שמי שנכתב בקדושה ימחה על פני המים, שהרי זכנה הבדוק
 את הסוטה היה כותב את פרשת סוטה שבתורה על קלף, ומוחק
 אותה בתוך כלי עם מים, ומשקה מהם את הסוטה לבדוקה, ואף
 על פי שיש בפרשה זו הרבה הוכחות של שם ה', ובכל אופן הותר
 לעשות כן כדי לטהר אשה לבעלה ויהא שלום ביניהם, כאן שיש
 צורך לעשות שלום לכל העולם כולו, שלא יוצף במים, לא כל שבין
 שמותר לגרום למחיקת השם. אמר ליה אחיותופל לדוד, שרי -
 מותר לעשות כן. כתב דוד את שם ה' אחספא - על חרס, שרי
 אהותופא - וזרקו לתוך התהום, נחת וקם אחיותופא - וירד התהום
 ועמד במקומו.
 נמצא שקללו זו שקלל דוד את אחיותופל בחינם היתה, שהרי לא
 קללו אלא אם אינו אומר, ואפילו הכי - ואף על פי כן כתיב (שמואל
 ב' כ"ב) 'ואחיותפל ראה כי לא נעשתה צדקה, ויחבש את החמור ויקם
 וילך אל ביתו (ו) אל עירו, ויצו אל ביתו ויחנק' וגו', דהיינו,
 שנתקיימה בו הקללה ומת מיתת חנק, ויש ללמוד מכאן, שקללת
 חכם אפילו בחינם היא מתקיימת.
 הגמרא מביאה ענין נוסף לגבי קללת חכם: אמר רבי אבהו, קללת
 חכם אפילו אם היתה על תנאי, ולא נתקיים התנאי, מכל מקום היא
 בזה - מתקיימת. מנחם - מנין יש ללמוד דבר זה, מצלי הכהן,
 דקאמר ליה - שאמר לו (עלי) לשמואל (שמואל א' ג' ז') 'בה יעשה לך
 אלהים ובה יוסיף אם תבחר ממני דבר' וגו', דהיינו, שקללו שלא
 ילכו בניו בדרכיו אם לא יאמר לו את אשר דבר ה' אליו, ואף על
 גב דכתיב (ש"ג דף) 'ויקח לו שמואל את כל הדברים ולא בחר ממנו'
 וגו', (ואפילו הכי) כתיב (ש"ג דף) 'ולא הלכו בניו בדרכיו' וגו', כלומר,
 שאף שלא נתקיים תנאו של עלי, שהרי קללו רק אם לא יאמר לו
 את דבר ה', ואילו שמואל אמר לו זאת, מכל מקום נתקיימה בו
 הקללה, ולא הלכו בניו של שמואל בדרכיו.

מבאר הגמרא: מכלא כתיב - מאחר שלא נאמר במקרא 'הכהן
 הגדול', אלא 'הכהן' סתם, יש ללמוד שאין כוונת הכתוב לרבות
 עוד כהן, אלא אף ה' מהנהג הוא - הכוונה בזה לאחד משלש
 הכהנים שנמנו מקודם לכן.
 שנינו במשנה: לפיכך אומותיהן של בנהים וכו' מספקות להן מחיה
 וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.
 מקשה הגמרא: מעמא - טעם הדבר שלא ימותו הכהנים הגדולים,
 דלא מצלו - מאחר שלא יתפללו עליהם הרוצחים שימותו, לפי
 שקיבלו מחיה וכסות מאימותיהם, הא מצלו מייתי - אך אם היו
 הרוצחים מתפללים עליהם שימותו היתה תפילתם מתקבלת,
 ומדוע, והכתיב - והרי נאמר (משל כ"ו) 'בצפור לגוד כדוריו לעוף
 בן קללת חכם לא תבא', דהיינו, שאדם המקלל את חבירו על לא
 עוול בכפו אין קללתו מתקיימת, ואף כאן מדוע תתקבל תפילת
 הרוצח על מיתת הכהן הגדול, הרי נקי הוא מעוון.
 מתרצת הגמרא: (אמר להו) אמר קא - אותו זקן, מפרקיה
 דרבא שמעי לי - בדרשתו של רבא שמעתי את טעם הדבר, שאכן
 יש בהם חטא בכהנים הגדולים, לפי שהיה להן לבקש רחמים על
 אנשי דורן שלא יבואו לידי הריגה בשגגה ולא בקשור, ומאחר שיש
 בהם חטא בדבר זה, אם יתפללו עליהם הרוצחים שימותו תקובל
 תפילתם, שאין זה בכלל 'קללת חנם'.
 הגמרא מביאה שיש השונים את דברי המשנה באופן אחר: ואיכא
 דמתני - ויש השונים את דברי המשנה כך, שהיו אימותיהם של
 כהנים גדולים מספקות מחיה וכסות לרוצחים בשגגה כדי
 שיתפללו על בניהם הכהנים הגדולים שלא ימותו.
 מקשה הגמרא: מעמא דמצלו - טעם הדבר שלא ימותו הכהנים
 הגדולים משום שיתפללו עליהם הרוצחים שלא ימותו, הא לא
 מצלו מייתי - אך אם לא יתפללו עליהם, ימותו, ומדוע, מאי היה
 ליה למעבד - מה יכול היה הכהן לעשות כדי למנוע את הרציחה
 בשוגג. אמר רב - כאן בבבל גילגיל לומר משל על ענין כזה
 שאדם נענש בעבור חטא של אחר, טוביה קאמ ויגוד מנגיד. דהיינו
 על פי מעשה שהיה (פסחים ק"ג) באדם ששמו טוביה שחטא, ובא
 אדם ששמו זיגוד להעיד עליו בבית דין, והלקהו רב פפא על
 עדותו זו, משום שעבר על איסור לשון הרע, מאחר שלא היתה
 תועלת בעדותו, שעד יחיד היה, ונעשה הדבר למשל בפי הכל.
 הנה אמרי - שם בארץ ישראל אומרים כמשל על ענין זה, שכן
 נסיב ומנאי נזיר - שכן בן חמור נשא להנאתו את דינה בית יעקב,
 ואילו אדם ששמו מבגאי שהיה מיושב העיר שכם הוכרח עקב
 כך ללמוד עצמו, יחד עם כל שאר בני העיר.
 אמר (ליה) תהוא סבא - אותו זקן, מפרקיה דרבא שמעי לי
 - בדרשתו של רבא שמעתי את טעם הדבר, לפי שהיה להן
 לכהנים הגדולים לבקש רחמים על דורן שלא יבואו לידי
 הריגה בשוגג, ולא בקשור, ולפיכך חוטאים הם בזה וחייבים
 מיתה, וצריך שיתפללו עליהם הרוצחים שלא ימותו. כי הא
 וכמו המעשה שהיה, דהוא קבא דאכליה אריא - באותו
 אדם שאכלו אריה, ברחוק תלתא פריס מיניה - במרחק של

מכות דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רלט

במשנה שאם לא היה כהן גדול בשעת גמר דינו אין לו תקנה, 60
מאחר שהמשנה עוסקת ב**פְּלִיכָא** – באופן שאין כהנים גדולים 61
נוספים, אלא היה כהן אחד בלבד, ואף הוא מת קודם גמר דינו של 62
הנידון, ועל כן עליו לישוב בעיר מקלט עד סוף ימיו. 63

משנה

משנה זו מפרשת כמה דינים לגבי שיבת הרוצח מעיר מקלט 64
במיתת הכהן הגדול, וכן כמה דינים לגבי הגולה לעיר מקלט, ודינו 65
של היוצא משם קודם זמנו. 66
רוצח בשגגה, שדנוהו בית דין ו**מִשְׁנִנְמָר** – לאחר שנפסק דינו 67
לגלות לעיר מקלט **מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל**, קודם שהספיק לגלות לשם, 68
הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹלָה, מכיון שכבר נפטר מגלות במיתתו של הכהן 69
הגדול. אבל אם עד **שְׁלֹא נִגְמַר** – קודם שנגמר דינו **מֵת הַכֹּהֵן** 70
הגדול, ומנו כהן גדול אחר תחתיו, ורק לאחר מכן נגמר דינו של 71
ההורג בשגגה לגלות לעיר מקלט, הרי זה גולה, וחוזר משם 72
במיתתו של הכהן הגדול השני שהיה ממונה בשעת גמר הדין, ואם 73
נגמר דינו של הרוצח בלא כהן גדול, דהיינו, שמת הכהן הגדול 74
קודם גמר דינו ועדיין לא הספיקו למנות אחר תחתיו עד שנגמר 75
דינו לגלות לעיר מקלט, וכן אדם שהורג בשגגה את הכהן הגדול, 76
וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשגגה, בכל אופנים אלו אינו יוצא 77
הרוצח משם – מעיר המקלט, לעולם. 78
המשנה מפרשת את דינו של הגולה לעיר מקלט: ואינו יוצא 79
הרוצח בשגגה מעיר מקלטו לא לצורך עדות של מצות, כגון 80
להעיד בבית הדין שבירושלים על חידוש הלכנה, ולא לצורך עדות 81
של קמיון, ואף לא לצורך עדות בעניני נפשות. ואפילו אם כל ישראל 82
צריכים לו – לאותו רוצח שייצא מעיר מקלט, מכל מקום אינו 83
יוצא. ואפילו אם הוא שר צבא ישראל, כיוצא בן צדוריה שהיה שר 84
הצבא של דוד, אף על פי כן אינו יוצא משם לעולם, אלא במיתת 85
הכהן הגדול. **שְׁנַאֲמָר** (מבאר לה כח) 'אל עיר מקלטו אשר נם שפחה' 86
וגו', ויש לדרוש מתיבת 'שמה' ששם – בעיר המקלט תהא דירתו, 87
שם תהא מיתתו, ואף שם תהא קבורתו – אם מת קודם מיתת הכהן 88
הגדול יש לקוברו בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול. 89
המשנה מפרשת עד היכן העיר קולטת, ומה דינו של היוצא משם 90
קודם זמנו: כשם שהעיר עצמה קולטת את ההורגים בשוגג, כך 91
תחזקה של העיר קולטת אף הוא, דהיינו, שמשעה ששכנס הרוצח 92
לתוך אלפיים אמה הסמוכים לעיר, אין גואל הדם רשאי להורגו. 93
רוצח שייצא מחוץ לתחום של עיר המקלט, וימצאו שם גואל הדם או 94
אדם אחר, נחלקו התנאים בדין זה. רבי יוסי הגלילי אומר, יש מצוה 95
בין גואל הדם להרוג את הרוצח, וישות בין כל אדם, כלומר, כל 96
אדם הרואה את הרוצח שייצא מעיר מקלטו רשאי להורגו, אך אין 97
לו מצוה בזה. רבי עקיבא אומר, ישות יש בין גואל הדם להרוג את 98
הרוצח היוצא מעיר המקלט, וכל אדם חייבין עליו – אך כל אדם 99
אחר אינו רשאי להורגו, ואם הרגו חייב מיתה, כדין רוצח במזיד. 100

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין שנתבאר במשנה שאם מת הכהן 101
אחר גמר דינו של הרוצח שוב אינו גולה: מאי מַעְמָא – מה הוא 102
מקור הדבר שאם נגמר דינו ואחר כך מת הכהן אינו גולה, אף 103
שעדיין לא נתקיים בו דין גלות. 104
מבארת הגמרא: אמר אבאי, דין זה יש ללמוד בקל וחומר, ומה מי 105
שנלה ככה לעיר מקלט יצא משם עבשיו כשמת הכהן הגדול, מי 106
שנגמר דינו ועדיין לא נלה לשם, אינו דין – האם אין הדין נותן שלא 107
ינלה. 108
מקשה הגמרא: ודלמא – שמה יש לומר שאין כאן קל וחומר, 109
משום דהאי דנלה איכפר ליה – זה שכבר גלה לעיר מקלט נתכפר 110
עונו על ידי גלותו, ועל כן רשאי הוא לשוב לביתו במיתת הכהן, 111
אבל האי דלא נלה – זה שנגמר דינו ועדיין לא גלה, לא – לא 112

הגמרא מביאה מימרא של רב בענין נידוי על תנאי: אמר רב 1
יהודה אמר רב, נידוי, אפילו אם הוא על תנאי, ולא נתקיים 2
התנאי, כגון שנידו לאדם אם לא יעשה דבר פלוני, ועשאו, מכל 3
מקום צריך הפירה לנידוי זה. מלל – מנין יודעים דבר זה, מיהודה. 4
דבתיב (בראשית מג ט) שאמר יהודה ליעקב אביו, כשביקשו שישלח 5
עמו את בנימין למצרים, 'אם לא הביאתיו אליך וגו' והצגתי 6
לפניך, והטאתי לך כל הימים, כלומר, שנידה יהודה את עצמו, 7
אף לעולם הבא, אם לא יחזיר את בנימין אחיו אל יעקב אביו. 8
ואף על פי שלא נתקיים התנאי, מכל מקום היה הנידוי צריך 9
הפרה. וכמו שאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, מאי 10
דבתיב – מה היא כוונת דברי הכתוב (דברים לג ד) 'הי ראובן ואל 11
ימת וגו' וזאת ליהודה' וגו', מדוע סמך משה את ברכת יהודה 12
לברכתו של ראובן, ומדוע פתח את ברכתו של יהודה בלשון 13
'וזאת ליהודה', אלא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, 14
עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון שבו נטמן, ולא היה שלדו 15
קיים, בעוד ששאר עצמות השבטים היה שלדם קיים, עד שעמד 16
משה ובקש עליו חתמים שינוחו עצמותיו. וכך אמר משה לפניו – 17
לפני הקדוש ברוך הוא. רבנו של עולם, מי נדם לראובן שיודה על 18
חטאו שבלכל יציעו אביו, יהודה הוא שגרם זאת, שלאחר שהודה 19
יהודה על חטאו במעשה תמר הודה אף ראובן על חטאו, ועל כן, 20
כשם שיחי ראובן, כלומר, ששלדו קיים עתה כפי שהיה בחיותו, 21
כך וזאת ליהודה, שפע ח' קול יהודה, שינוחו עצמותיו אף הן, 22
ויהא גופו שלם. ולאחר שהתפלל משה כן, עאל איכריה לשפא – 23
נכנסו איבריו של יהודה למקום חיבורם, ולא היו מגולגלים עוד, 24
אך עדיין לא היה קא מעיילי ליה למיתבתא דרקי – לא היו 25
מכניסים אותו לישיבה של מעלה, עד שהוסיף משה להתפלל 26
ואמר 'ואל עמו תביאני', ואז הכניסוהו לישיבה של מעלה, אך 27
עדיין לא היה קא דע למישקל ומימרה בשמעתא דהדין רבנן – לא 28
היה יהודה יודע לישא וליתן בהלכה יחד עם שאר החכמים, עד 29
שהוסיף משה להתפלל עליו שיהא ידוי רב לו', כלומר, שיהא בו 30
כח לריב את ריבו בהלכה כנגד חבריו, ועדיין לא היה דע לפרוקי 31
קושיא – לא היה יודע לתרץ את הקושיות שהקשו עליו, עד 32
שהתפלל עליו משה 'ועזר מצריי תהיה'. 33

ויש ללמוד ממעשה זה שלא הגיע יהודה למנוחתו, משום הנידוי 34
שנידה את עצמו, ואף שהיה על תנאי, עד שבא משה והתפלל 35
עליו שיופר הנדר. 36

הגמרא מסתפקת בדין חזרת הרוצח מעיר מקלט במיתת הכהן 37
הגדול: שנינו במשנה, שישנם שלשה כהנים גדולים אשר משיבים 38
את הרוצח מעיר מקלט במיתתם. כהן משוח בשמן המשחה, כהן 39
מרובה בגדים, וכזה שעבר ממשיחותו. 40
איכניא להו – הסתפקו בני הישיבה, מה היא כוונת המשנה 41
ששלשת כהנים אלו משיבים את הרוצח במיתתם, האם הכוונה 42
בוה היא שרק במיתת הכהנים בולן הוא חוזר מעיר מקלט, או 43
דלמא – או שמא די אף במיתת אחד מהן. 44

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי המשנה: תא שפע, שנינו 45
במשנה (להלן בסמוך), שאם נגמר דינו של הרוצח בשגגה לגלות 46
לעיר מקלט בשעה שלא היה הכהן הגדול חי, אזי הדין בוה הוא 47
שהרוצח אינו יוצא משם – מעיר המקלט לעולם – כל ימיו, מאחר 48
שאין כהן גדול בשעת גמר דין. ואם איתא – ואם ישנו לדין זה, 49
שכל אחד משלשת הכהנים משיב את הרוצח במיתתו, אם כן, אף 50
אם הכהן המשוח בשמן המשחה לא היה קיים בשעת גמר דינו של 51
הרוצח, מכל מקום ליהדר (פיה) דיהדר – שישוב הרוצח מעיר 52
מקלטו במיתת אחד מן הכהנים הגדולים האחרים, כגון במיתת 53
הכהן מרובה הבגדים, או במיתת הכהן שעבר ממשיחותו. ומאחר 54
ונתבאר במשנה שאין לו תקנה לשוב לעולם מעיר מקלט, יש 55
להוכיח מכך שאינו חוזר אלא במיתת שלושתם, ועל כן אם אחד 56
מהם לא היה קיים בשעת גמר דין שוב אין לו תקנה. 57
דוחה הגמרא: שאין להוכיח כן מדברי המשנה, אלא יתכן שהוא 58
חוזר במיתת כל אחד משלושת כהנים אלו, ואף על פי כן נתבאר 59

נחכפר עונו, ולפיכך אין לפוטרו מגלות במיתת הכהן.
מתרצת הגמרא: מִיָּד גָּלוּת קָא מְכַפֵּרָא – וכי הגלות היא המכפרת,
הרי מִיָּתִית בְּהֵן הוּא דְּמְכַפֵּרָא – מיתת הכהן היא המכפרת להשיב
את הגולה מעיר מקלטו, ולגבי מיתת הכהן יש לומר קל וחומר זה,
שאם משיבה היא את הגולים כבר, קל וחומר שיש לה לפטור את
זה שעדיין לא גלה.
שנינו במשנה, אִם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ וְכוּ' מת כהן גדול ומינו אחר
תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו, חוזר במיתתו של שני.
מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִילִי – מנין לומדים דין זה, שיהא שובו
של הרוצח מעיר מקלט תלוי בכהן הגדול ששימש בזמן גמר דינו
אף אם נתמנה אחר מעשה הרציחה.
בבארת הגמרא: אָמַר רַב בְּהָנָא, יש ללמוד דין זה מִדְּאָמַר קִרְא
(במדבר ל"ה כה) 'וְיֹשֵׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אֲשֶׁר מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן
הַקֹּדֶשׁ', ופשוטו דברי הכתוב היא, שישב הרוצח בעיר המקלט עד
מות הכהן הגדול, שמשח אותו הרוצח בשמן המשחה. ועל כך יש
לתמוה, וְכִי הוּא – הרוצח מוֹשְׁחוֹ לכהן הגדול. אֲלָא בהכרח יש
לפרש את כוונת הכתוב לענין כהן גדול זה, שֶׁנִּמְשַׁח בְּיָמָיו של
הרוצח, כלומר, שנמשח לאחר מעשה הרציחה. קודם גמר הדין,
שאף הוא מחזיר במיתתו את הרוצח מעיר מקלט.
שואלת הגמרא: מדוע תלויה חזרתו של הרוצח מעיר מקלט
במיתתו של כהן גדול זה, וכי מָאִי הָיָה לְמַעְבָּד – מה יכול היה
לעשות בבדי למנוע רציחה זו, הלא עדיין לא נמשח לכהן בשעה
שאיירע מעשה זה.
משיבה הגמרא: הָיָה לוֹ לכהן הגדול לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים על הרוצח
בשגה שֶׁנִּימָר דִּינוֹ בבית דין לְזָכוּת, ולא יתחייב לגלות לעיר
מקלט, וְלֹא בִּיקֵּשׁ עליו רחמים.
הגמרא מביאה כמה דינים לגבי רוצח בשגה שמת: אָמַר אֲבִי,
נְקִימִין – מסורת בדיני מאבותינו, שרוצח בשגה שנגמר דִּינוֹ
לגלות לעיר מקלט, וְיָת קודם שהספיק לגלות, מוֹלִיכִין אֶת
עֲצָמוֹתָיו לָשֶׁם – קוברים את עצמותיו בעיר מקלט, דְּכֵתִיב (שם לה)
לֹא 'לְשׁוֹב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן, וְאִיְהוֹה וְיִשְׁכָּה שְׁהִיא בְּאֶרֶץ
– בתוך הקרקע, הִיוֹ אוֹמֵר וְזוֹ קְבוּרָה. ויש ללמוד מדברי הכתוב,
שאף אם מת הרוצח קודם שגלה לעיר מקלט, יש להגלות את
עצמותיו לשם.
תָּנָא בברייתא, רוצח שגלה לעיר מקלט ומת שם קודם שִׁמַּת הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל, אִי קוברים אותו בעיר המקלט, ולאחר מכן לכשימות

הכהן הגדול מוֹלִיכִין אֶת עֲצָמוֹתָיו של הרוצח מעיר המקלט על
(א-ל) קְבִיר אֲבוֹתָיו לקבורו עמדם, דְּכֵתִיב (שם לה כח) 'וְאֶחָדִי מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יָשׁוּב הָרָצָח אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ, וְאִיְהוֹה וְיִשְׁכָּה שְׁהִיא בְּאֶרֶץ
אֲחֻזָּתוֹ – בתוך הקרקע, הִיוֹ אוֹמֵר וְזוֹ קְבוּרָה. ויש ללמוד מדברי
הכתוב, שאף אם מת הרוצח בעיר מקלטו, יש להעביר את
עצמותיו לאחר מיתת הכהן לארץ אֲחֻזָּתוֹ.
הגמרא מביאה מחלוקת לגבי כהן גדול שנודע שהוא חלל: נִגְמַר
דִּינוֹ של הרוצח לגלות לעיר מקלט, ולאחר מכן נִשְׁפָּח הַכֹּהֵן הגדול
בְּן יְרוּשָׁה אוֹ בֶן חִלּוּצָה, כלומר, נתברר על ידי עדים שהכהן הגדול
הוא חלל, לפי שאמו היתה גרושה או חלוצה, ונמצא שהוא פסול
לכהונה, ומעתה יש לדון מה דינו של הרוצח. פְּלִיגִי בָּהּ – נחלקו
בענין זה רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יִצְחָק בְּנֵהוּא, חָד אוֹמֵר – אחד מהם סובר
שִׁמַּח הַכֹּהֲנִית, כלומר, הרי זה כאילו מת הכהן הגדול, ופטור
הרוצח מלגלות לעיר מקלט. וְחָד אוֹמֵר – ואחד מהם אומר שִׁבְתָּהּ
הַכֹּהֲנִית, כלומר, נתברר הדבר שלא היה כהן גדול בשעת גמר
דינו של הרוצח, שהרי כהן זה פסול היה, והרי זה כרוצח שנגמר
דינו בלא כהן גדול, שאינו חוזר מעיר מקלטו לעולם.
הגמרא רוצה לתלות מחלוקת זו במחלוקת תנאים: לִימָא – האם
נאמר, שרבי אמי ורבי יצחק נפחא בפְּלִיגְוִתָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי
יְהוֹשֻעַ קָא מִיפְּלִגִי – נחלקו במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע.
דְּתָנִי – שכך שנינו בנסדכת תרומות (פ"ח מ"א), כהן שְׁהָיָה עוֹמֵר
וּמְקַרְבֵּין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וְנֹסֵעַ שְׁהוּא אוֹ בְּנֵי חִלּוּצָה, רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל קְרִבְנוֹת שֶׁהִקְרִיב עד עתה הרי הם פְּסוּלִין, וְרַבִּי
יְהוֹשֻעַ מְכַשֵּׁר אֶת מַה שֶׁהִקְרִיב עד עתה, ואינו פוסל אלא מכאן
ולחבא. וממילא יש לומר שבזה נחלקו אף רבי אמי ורבי יצחק
נפחא, מָאֵן דְּאָמַר בְּתָהּ – זה שאמר 'מתה כהונה', דהיינו, שיש
לדון כאילו מת עתה הכהן הגדול ואין הרוצח גולה, סובר בְּשִׁטַּת
רַבִּי יְהוֹשֻעַ המכשיר את כל הקרבתו שהקריב עד עתה, ואינו
פוסל אלא מכאן ולחבא, נמצא שהרי זה כאילו מת הכהן עתה,
ולפיכך אין הרוצח צריך לגלות, וְמָאֵן דְּאָמַר – ואילו זה שסובר
בְּפְסוּלָה כהונה, דהיינו שנתברר שלא היה כהן זה כשר מעולם,
סובר בְּשִׁטַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הפוסל את עבודתו אף למפרע, ולשיטתו
צריך לומר שנתברר הדבר שבשעת גמר דינו של הרוצח לא היה
הכהן הגדול קיים, והרי זה כאדם שנגמר דינו בלא כהן גדול
שאינו יוצא מעיר מקלט לעולם.